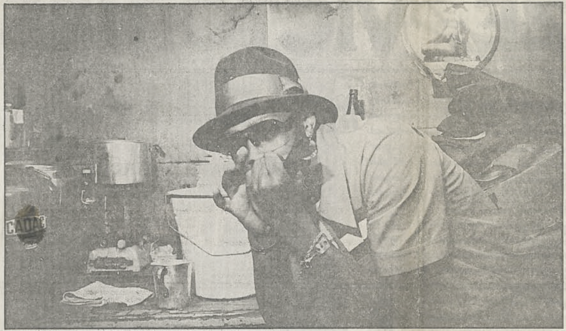

'De politie patrouilleert alleen op zondagmorgen als de gangsters hun roes uitslapen'

De Jonge Schorpioenen en andere gangs hebben de macht in handen in de kleurlingenwijken van Kaapstad. Gerard Jacobs in gesprek met een gangleider die 's nachts niet alleen op straat durft en een dichter met taalproblemen.

HET hoofdkwartier is een optrekje van hout en golfplaten aan de rand van Elsiesrivier, een van de wijken voor kleurlingen rond Kaapstad. Het heeft geen ramen, geen elektriciteit. We laten de deur op een kier staan om wat te kunnen zien. De baas van het geteisem, William, maakt ruimte voor me op het bed, dat bijna de gehele vloeroppervlakte beslaat. William is een gangster.

„Allereerst roken wij een pijp," stelt hij voor. Hij vult de afgeslagen hals van een bierfles met dagga (marihuana) en rookt de pijp in vijf trekken leeg. Als de bende een goede slag heeft geslagen wordt de dagga vermengd met mandrax, een slaapmiddel met hallucinerende werking. „Dan," zegt hij, „hoor ik niets, zie ik niets, ben ik volledig out of my mind." Hij heeft al twee keer vastgezeten voor aanranding. „'s Morgens vertelden ze mij dat ik een meisje had verkracht. Ik wist van niets. Ze was er slecht aan toe. Ik had haar met mijn riem afgeranseld. Ik kende haar wel. Maar als ik geblowd heb moet je voorzichtig met me zijn."

William en zijn maten vormen de *Jonge Schorpioenen*, waarschijnlijk de grootste gangsterorganisatie in en rond Kaapstad, dat — niettegenstaande de felle ontkenningen van de overheid — het hoogste misdaadcijfer van de westerse wereld heeft. Gangs zoals de Schorpioenen, de *Born Frees*, de *Fluffy's*, terroriseren de bevolking. Op vrijdag, vooral de laatste vrijdag van de maand, beroven ze de gelukkigen die in Kaapstad een baan hebben kunnen vinden. Trekken plunderend door de forensentreinen waarmee de kleurlingen terugkomen naar de getto's en hangen rond bij de stations.

De gangs hebben de illegale drankhandel in handen, persen protectiegeld af van de *shebeens* (illegale cafés), winkels, bioscopen en zelfs van grote bouwondernemingen en beheersen de handel in verdovende middelen.

„De politie patrouilleert alleen maar op zondagmorgen als de gangsters hun roes liggen uit te slapen," sneert een huisvrouw in Elsiesrivier. „De gangsters hangen rond bij de kruidenier. Ze gluren door de ruit om te zien hoeveel geld je bij je hebt. Als je naar buiten komt beroven ze je. Als je geen geld hebt, stelen ze je boodschappen. Zelfs je schoenen. Alles. Ze trappen je deur in en ze roven je huis leeg. Je kunt er niets tegen doen. Je wordt zelfs beroofd als je op zondag naar de kerk gaat."

Kinderen adoreren de gangsters. Ze hangen rond bij de bendes en proberen zich op alle manieren te bewijzen om erbij te mogen horen. Ze worden door de gangsters gebruikt om op de uitkijk te staan, boodschappen te doen of drugs te vervoeren. Zo worden ze langzaam opgenomen. De gangs bieden de jongeren in de wijken een identiteit, zeggen sociologen en criminologen: „Het onderwijs is slecht, de scholen overbevolkt, het aantal drop-outs enorm. Er is geen werk voor jongeren. De gangs zijn het leger van de werklozen," beweert Don Pinnock van het criminologisch instituut in Kaapstad.

William heeft grote bewondering voor Mike, die naast hem op het bed zit. Mike is „een echte gangster," zegt hij met afgunst, „hij heeft een nummer". William kwam naar Kaapstad op zoek naar werk. Hij zocht en tijd tevergeefs en sloot zich aan bij de Jonge Schorpioenen. Hij leidt nu een jeugdafdeling van de bende, een groep van een man of twintig tussen de tien en vijfentwintig jaar. Zijn doel in het leven is om „een nummer" te verdienen.

„Die nummers hebben alleen betekenis in de gevangenis," zegt hij. „Maar daar komen we allemaal nog wel terecht. Ik heb al vier keer gezeten. Twee keer voor handel in verdovende middelen en twee keer voor verkrachting. In de gevangenis ben je iemand als je een nummer hebt."

Bij elke speciale taak hoort een nummer. De *26's* smokkelen verdovende middelen de gevangenis binnen, de *27's* voeren executies uit, de *28's* organiseren prostitutie in de gevangenis. Ieder nummer heeft zijn eigen hiërarchie: van soldaat tot generaal. Iedere rang heeft zijn eigen denkbeeldige uniform.

De bendes hebben hun eigen rechtssysteem in de gevangenis: met rechters, aanklagers, vonnissen en executies. Wie de gangsterwet overtreedt kan veroordeeld worden tot executie met een lang of een kort mes. De periode waarin de terechtstelling zal worden uitgevoerd kan variëren van zes seconden tot zes jaar. Het lichtste vonnis is *een kort mes in zes seconden:* binnen zes seconden zal iemand je met een dolk proberen te doden. Overleef je de aanslag dan is de straf kwijtgescholden. De zwaarste straf is *een lang mes in zes jaar:* je weet nooit wanneer de aanval komt.

Mike wordt met ontzag behandeld. Zijn been zit van boven tot onder in het gips. Hij beging de onvergeeflijke fout 's avonds alleen de straat op te gaan. Hij werd door een concurrerende bende aangevallen, die probeerde zijn been met een bijl af te hakken, maar hij ontsnapte. „Je moet nooit 's nachts alleen naar buiten gaan," legt hij omstandig uit. Hij toont mij het wapenarsenaal van de Jonge Schorpioenen: spade, krukas, loden pijp met scheermesjes, lange messen en een revolver. „Samen ben je sterk. Alleen ben je niets."

Don Pinock vindt mijn belangstelling voor de gangsters hoogst ongezond: de gangsters geven een negatief beeld van de kleurlingengemenschap. Bovendien aarzelt hij om informatie over de gangs in de gevangenis te geven: daar staat volgens de Zuidafrikaanse wet een straf van 25.000 gulden en tien jaar gevangenisstraf op. Maar hij is bereid het verschijnsel in een breder kader te plaatsen.

„De kleurlingen werden door de Apartheid uit hun traditionele woonwijken verdreven. Zij werden gedumpt in townships zoals Elsiesrivier. In de oude wijken, zoals district 6, heerste een sterk gemeenschapsleven. Die saamhorigheid ging in de nieuwe wijken verloren. Families werden opgebroken, iedereen kwam op zichzelf te staan in een woonwijk waar ze niemand kenden. Natuurlijk, ook in district 6 had je gangsterbendes, de *Globe-gang, the Killers'*, maar de leden werden niet als misdadigers gebrandmerkt. Integendeel, vaak werden ze gerespecteerd. Zij werkten in de 'tegen-economie', de 'economie van de armoede'. Met handel in sterke drank, verdovende middelen, prostitutie, gestolen goederen, activiteiten die door de gemeenschap niet als misdadig werden ervaren. Maar nu de gemeenschap door de afbraak van district 6 en de gedwongen verhuizing uit elkaar is gevallen zijn de gangsterbendes harder geworden, onpersoonlijker, ruwer, gewelddadiger. De bendes vallen nu hun 'eigen mensen' aan omdat de sociale controle verdwenen is. De gangsters zijn gecriminaliseerd."

„Het bekende verhaal," constateert Adam Small, dichter en sociaal werker uit een van de nieuwe kleurlingenwijken. „De kleurlingen werden gedwongen te verhuizen en in nieuwe, overbevolkte wijken gedumpt, waar geen gemeenschapsleven is, geen sociale voorzieningen zijn. Er heerst een geweldig gevoel van hopeloosheid, van onmacht onder de kleurlingen. Die frustratie leidt tot agressie. Maar die agressie wordt niet politiek vertaald omdat de regering alle politieke activiteiten in de kiem smoort. Dus wordt het uitgeleefd in blind geweld."

Scholieren in de kleurlingenwijken demonstreerden vorig jaar massaal tegen het inferieure onderwijs voor kleurlingen. Zwarte scholieren verklaarden zich solidair en voor het eerst in jaren zag de regering zich geplaatst tegenover een krachtige, goed georganiseerd verzetsbeweging. Maar de gangsters zagen hun kans schoon. Zij infiltreerden de demonstraties en beroofden winkels. De opstand kreeg een crimineel karakter. De overheid maakte daar dankbaar gebruik van.

Radicale studentenleiders vergoelijkten het optreden van de gangsters: „Zij hebben geen andere middelen om hun woede, agressie uit te drukken. Zij hebben nooit, zoals de scholieren uit de middenklasse geleerd om hun verzet te vertalen in politieke slogans, actieprogramma's." Don Pinnock en Adam Small verwerpen die theorie als „te gemakkelijk". Pinnock: „Natuurlijk, kun je de agressie van de gangsters verklaren uit hun verzet tegen het systeem van apartheid, dat hun onderdrukt, hun kansen op een menswaardig bestaan reduceert, hen uitsluit van de arbeidsmarkt. Maar de gangsters zien zichzelf niet als een politieke beweging. Zij zijn politiek niet bewust."

Veel kleurlingen denken dat de politie de gangs met rust laat, omdat ze door hun gewelddadig optreden de politieke organisatie onder de kleurlingen belemmeren. Niemand durft 's avonds nog de straat op. Het is moeilijk, bijna onmogelijk om een vergadering bij elkaar te roepen. Maar volgens Pinock is het onvermijdelijk dat de gangsters op een gegeven moment hun frustraties in politieke termen zullen vertalen. Als de middenklasse, die de boycot en de stakingen van de afgelopen maanden heeft georganiseerd en de gangs hun krachten bundelen, ontstaat er een gigantische bedreiging voor de overheid. Maar de gangsters zijn er nog alleen op uit om geld te maken."

Adam Small: 'Moet ik schrijven in de taal, waarin ik word vernederd?'

HET is een weerzinwekkende, onmogelijke situatie. Als schrijver streef ik naar erkenning. Maar de taal waarin ik schrijf is die van mijn onderdrukker. Ik houd van de taal, maar het is dezelfde taal waarin ik word vernederd, de taal van apartheid."

Adam Small leeft in twee werelden: cultureel hoort hij bij de Afrikaners, de blanke meesters in het systeem van apartheid, met wie hij dezelfde taal, culturele achtergrond en godsdienst deelt. Politiek voelt hij zich verbonden met de massa rechteloze zwarten. Hij is kleurling. „Het wordt zo langzamerhand een ondraaglijke situatie. Wij worden door niemand volledig geaccepteerd."

Small probeert zich te bevrijden van zijn Afrikaner-achtergrond. Thuis is de voertaal inmiddels Engels geworden, hij probeert ook steeds meer in het Engels te schrijven. „Maar mijn diepste emoties druk ik nog steeds het beste uit in het Afrikaans." Hij worstelt met de vraag hoe hij zich van zijn Afrikaner culturele achtergrond kan bevrijden. Hij weet het niet.

Een van de eerste gedichten die Adam Small schreef, verhaalde hoe zijn hoogzwangere vrouw door de busconducteur verboden werd om op een lege stoel plaats te nemen omdat die gereserveerd was voor blanken. Zij moest, acht maanden zwanger, blijven staan terwijl het voorste gedeelte van de bus geheel onbezet was. Bijna twintig jaar later wilde hij met zijn zoon naar het strand. Hun werd de toegang ontzegd: *slegs vir blanke*. „Ik merk dat ik die vernedering niet langer kan accepteren. De verbittering groeit."

Zuid-Afrika's tweeëneenhalf miljoen zogeheten kleurlingen wonen voornamelijk rond Kaapstad. Iedereen die niet blank, zwart of Aziaat is wordt door de regering als kleurling geclassificeerd. Zij zijn voornamelijk ontstaan uit het inmiddels verboden seksuele contact tussen blanken en zwarten. In het begin van de kolonisatie van Zuid-Afrika trokken ze met hun blanke meesters mee. Zij werkten op de blanke boerderijen waar de ze de Afrikaner taal, godsdienst en cultuur overnamen. Op hun beurt brachten ze veel buitenlandse invloeden, voornamelijk Maleise in de Afrikaner cultuur.

Toen de Afrikaners in de jaren zestig de macht aan zich trokken vielen ook de kleurlingen onder het mes van de Apartheid. Hun politieke rechten werden beperkt, zij werden uit het parlement geweerd en hun bewegingsvrijheid beknopt. Maar hun positie is nog altijd beter dan die van de zwarten: ze worden erkend als Zuidafrikaanse staatsburgers in tegenstelling tot de zwarten die naar de zogenaamde thuislanden worden verdreven. De kleurlingen hoeven geen pasje bij zich te hebben, de overheid investeert meer in onderwijs voor kleurlingen dan voor zwarten en in de Kaapprovincie genieten kleurlingen een voorkeursbehandeling in de economie boven zwarten.

Maar de afgelopen tijd twintig jaar werden hun steeds meer beperkingen opgelegd. In de jaren zestig werden zij uit hun traditionele woonwijken, zoals district 6, verdreven om plaats te maken voor blanken. In de afgelopen jaren zijn ze tot het besef gekomen dat ze in dezelfde onderdrukte positie verkeren als de zwarten. Vooral onder de jongeren, die opgegroeid zijn onder de loodzware druk van de apartheidswetten, is de solidariteit met de zwarten in de strijd tegen het systeem gegroeid. Het afgelopen jaar organiseerden kleurlingen en zwarten samen een schoolboycot, busboycot en stakingen in de vleesindustrie.

„Voor het eerst realiseerde de bevolking zich, en nou spreek ik niet over de politieke leiders voor wie het al lang duidelijk was," zegt Vincent Farrell, een van de stakingsleiders in de schoolboycot, „dat wij dezelfde belangen hebben als de zwarten. Er was op alle niveaus een geweldige solidariteit." Maar die solidariteit hield niet lang stand. De kleurlingen, die de eerste stoot tot de schoolboycot hadden gegeven, besloten na enkele maanden, tot grote woede van hun zwarte collega's, de boycot op te heffen.

Volgens Farrell moet die snelle capitulatie verklaard worden uit het klassenkarakter van de kleurlingengemeenschap: „De boycot werd georganiseerd door de middenklasse en die bleek gevoelig voor de intimidatie door de overheid. Een kind uit de middenklasse weet theoretisch weliswaar dat het systeem onverdedigbaar, onaanvaardbaar is, maar hij weet ook dat hij iets te verliezen heeft, namelijk zijn economische voorrechten, zijn privileges."

De overheid kocht de kleurlingen af: de korte termijn-eisen van de stakers werden ingewilligd. Schoolgebouwen werden gerepareerd, gratis lesmateriaal verspreid en in de nieuwe onderwijsbegroting is het bedrag voor de bouw van nieuwe scholen verdubbeld. Het lange termijn-doel, afschaffen van verschillende vormen van onderwijs voor de verschillende „rassen" in Zuid-Afrika is echter geen stap dichter bijgekomen.

„Maak je geen illusies," zegt Farrell mismoedig, „de middenklasse is racistisch als gevolg van zijn sterke culturele banden met de Afrikaners. De bourgeoisie is anti-zwart, anti-Indiër. Zij is gevoelig voor die swart-gevaar'-rethoriek van de overheid. De kleurling uit de middenklasse is bang overspoeld te worden door de zwarte meerderheid. Hij is bang zijn baan te verliezen aan een zwarte, die bereid is voor minder geld te werken. Als je een kleurling zou vragen: zou jij je dochter met een zwarte laten trouwen, krijg je een emotioneel, cliché-antwoord: nooit, schande."

„Het apartheidssysteem heeft de kleurlingen altijd gescheiden gehouden van de zwarten. Net zoals het blanke kind niet weet wat er buiten zijn eigen blanke gemeenschap omgaat, zo is het kleurlingenkind niet op de hoogte van de levensomstandigheden van een zwart kind in bijvoorbeeld Guguletu (een zwarte woonwijk van Kaapstad). De regering probeert ons kost wat kost gescheiden te houden. Het is onze taak tegen die racistische tendensen in onze eigen gemeenschap te vechten."

De capitulatie van de kleurlingen zette veel kwaad bloed in de zwarte gemeenschap. Zwarte schoolboycotters noemen de kleurlingen „politiek onbetrouwbaar": „Zij proberen van twee walletjes te eten. Zij wachten af wie de strijd gaan winnen," beweert Curtis, een van de stakingsleiders in Guguletu. „Zij hadden niet de moed door te vechten. Zodra de regering druk begon uit te oefenen trokken ze zich terug. De kleurlingen vechten nog steeds voor geïsoleede doelen, zoals beter onderwijs, lagere busprijzen. Zij zien de strijd niet in een breder verband."

„Wij hebben die fase allang achter de ons gelaten. Wij willen het hele systeem van apartheid omverwerpen. Hoe kun je in godsnaam strijden voor betere lesboeken, meer klaslokalen, hoger gekwalificeerde leraren als je de fundamenten van het system in tact laat? Wat heeft dat voor zin?"

Adam Small

Zijn mede-stakingsleider Martha: „De kleurlingen kwamen pas in verzet toen hun eigen belangen bedreigd werden. Zij hebben zich zeer opportunistisch opgesteld. Voor ons maakt het geen verschil of ze aan onze strijd deelnemen of niet. Wij gaan winnen. Met of zonder de kleurlingen."

Vincent Farrell is ervan overtuigd dat de solidariteit tussen kleurlingen en zwarten zal blijven groeien: „De zogeheten kleurlingen hebben zich gerealiseerd dat zij van deze regering niets hoeven te verwachten. Wij moeten onszelf bevrijden. En wij moeten de barrières die tussen ons en de zwarten staan afbreken. Dat zal een langzaam, moeizaam proces zijn. Maar het is niet meer te keren."

„De kleurlingen hebben altijd een volgzame, gehoorzame gemeenschap gevormd. Ze respecteerden de wet. De invloed van de door de blanken gedomineerde kerk was erg groot: 'Een dag sal alles reg kom' hoorde je daar. Mijn moeder geloofde er heilig in. Zij werkte als huisbediende bij een blanke familie. Zij dacht dat alles wat de blanke man zei en deed goed en rechtvaardig was. En probeerde mij in dezelfde geest op te voeden. Ze accepteerde die overheersing, ze twijfelde nooit aan die knecht-meester-verhouding. Zij zag er niets verkeerds in.

Maar de nieuwe generatie is zich bewust van de uitbuiting. Wij weten dat de toekomst ligt in het bondgenootschap met de zwarten. We voeren dezelfde strijd. Tegen hetzelfde systeem."

GERARD JACOBS

Iets moois in de kiem gesmoord

In de eerste paar jaar na '17 hebben filmers, architecten, schilders en theatermakers in de Sowjet-Unie de revolutie als het ware nog onder de leden — als een virus dat de samenleving in een voortdurende staat van lichte temperatuursverhoging houdt. De meeste groten zijn opgegroeid met het internationale avant-gardisme in de cultuur van de vroege twintigste eeuw; de sociale omwenteling richt ineens hun experimenten op een maatschappelijk ideaal — er vindt een soort kruisbestuiving plaats van artistieke en sociale impulsen.

Als de dag van gisteren

door Jan Blokker

In de inleiding op een boek over *Sowjetische Fotografen* tussen 1917 en 1940 (in licensie bij Van Gennep, Amsterdam) schrijft Sergej Morosow:

„In tegenstelling tot het westerse avantgardisme van die tijd dat een voortbrengsel was van de decadentie en zich uitdrukte in een steeds geraffineerder formalisme, ontleende de avant-garde van de Sowjets haar creativiteit bovenal aan de revolutionaire inhoud."

Dat is voor een belangrijk deel waar. Maar minstens zo onmiskenbaar is het feit dat de koortsachtige creativiteit in de Sowjet-Unie binnen tien jaar is onderdrukt door een staatsformalisme dat zelfs nauwelijks meer geraffineerd mag heten.

Kijk naar de foto's in het boek: je ziet de euforie verbleken, de beweging verstarren, de poëzie verworden tot gemeenplaats. Een lid van de Komsomol aan het rad van de arbeid — hart, glad, technisch volmaakt maar al vrijwel „getorven in schoonheid". En het Komsomol-*meisje* is als symbool al haast niet meer te onderscheiden van een Duitse zuster in de jaren dertig.
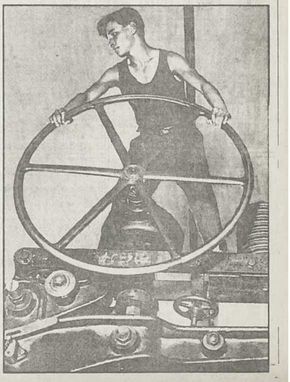
Je ziet in het album iets ongelooflijk moois in de kiem gesmoord worden.